„HOMO CARAGIALIENSIS" ÎNTRE COMÈDIE ŞI COMEDÍE

Cristian STAMATOIU

Abstract

The study is part of a critical system which describes the universe of Caragiale as it appears both in his prose and in his comic and tragic plays. The main specific interest is the amazing modernity of his literary conception, which offers us a world with a variable and contradictory geometry: comic in tragedy and tragic in comedy.

Conexând şi apoi ducând la ultima consecinţă concepte critice *clasicizate*, precum acelea de: "ambiţ"[1] şi "mare trăncăneală"[2], se poate ajunge până în preconştiinţa plină de semnificaţii a personajelor lui I.L.Caragiale.

Prezentul demers nu va avea nimic în comun cu gratuitatea unor strategii pur speculative, aflate acum la modă, din cauza aparentei epuizări a subiectelor critice în sfera caragialiană. Mult mai relevantă şi onestă ni se pare alegerea unui traseu oarecum prefigurat, dar neconcretizat încă până la ultima consecinţă critică. Parcurgerea lui va conduce la degajarea *spiritul operei*, iar nu la vreo desfăşurare impersonală de silogisme, prin care să se demonstreze în final practic orice.

În cazul nostru, ar fi vorba de înţelegerea sistemului caragialian sub semnul echilibrului dintre *sintetic* şi *analitic*, orizonturi ce creează, în interiorul respectivei opere, un subtil sistem de vase comunicante. De-a lungul lor circulă aceleaşi umori ale deziluziei caragialiene faţă de penibilul unei condiţii umane viciate de înşişi purtătorii ei. Insensibili la propria tragedie, aceea a omului drept Creaţie incapabilă de a mai recepta valorile Creatorului, ei trăiesc "enorm" şi "monstruos"[3] automatismele unei materii vii, dar lipsite de har. În consecinţă, "din momentul în care lumea apare ca maşină ce funcţionează prin ea însăşi, atunci se exclude din principiu orice intervenţie a lui Dumnezeu din creaţie" [4].

Această viziune sumbră generată de *lumea texturii Caragiale* se susţine atât din punct de vedere teologal, cât şi axiologic.

Astfel, *Homo caragialiensis* se dovedeşte a fi existenţial un "*om nedeplin'*[5], creat intenţionat absurd de către scriitor cu scopul de a-i exorciza viciul mental definitoriu, şi anume: "confuzia transcendenţei lui Dumnezeu cu absenţa lui Dumnezeu din creaţie"[6] (s.n.). Neacceptarea valorii şi promovarea sistematică a nonvalorii, semnifică divorţul său aprioric de "ierarhia creştină a valorilor", care "este simplă; mai dificilă este aderarea la ea"[7]. Chiar dacă printr-o serie de ticuri verbale de natură religioasă, omul caragialian se înscrie într-o convenţie de această natură, pentru el nu există nici o diferenţă de semnificaţie între expresii de genul: "Doamne fereşte!"(M – Politică înaltă)[8] sau "Pentru numele lui Dumnezeu!"(M – Şah mat!) şi terestrele: " - Ei! aş!/ - Parol?/ - Ce! Eşti copil?"(M – Cam târziu…), toate fiind doar forme ale aceluiaşi ton exclamativ! Iar pentru "poliţaiul" Ghiţă Pristanda – cel care mergea cu servilismul până acolo, încât să poată exprima nonsensuri absolute, de genul: "Curat murdar!" (OSP) – nu există nici o piedică în a-l caracteriza oximoronic pe "popa Pripici" ca: "Diavolul de popă"!

BDD-A2971 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:31 UTC)

Intuind sensurile devoluţiei morale ale secolului său, I.L. Caragiale ne propune un om prin excelenţă modern care: "poate decreta moartea lui Dumnezeu, dar nu Dumnezeu este mort, ci omul fără Dumnezeu moare asfixiat în necropola propriei lui imanenţe, golită de adierea eternităţii".[9] Numai că vizionarismul caragialian se autodepăşeşte aici, de vreme ce el rămâne perfect funcţional şi acuzator în plin postmodernism! În acest timp voit fără memorie triumfă simplificator materialismele consumiste şi/sau colectiviste. Întâi antagonice, pe timpul Războiului Rece, şi apoi convergenţioniste, după '89, ele fuzionează într-un acelaşi mercantilism despiritualizant, ceea ce nu face decât să accentueze aderenţa lui *Homo caragialiensis* la actualiate şi chiar la viitorul previzibil: "Sensul teologic al modernităţii este despuierea completă a lumii de aparenţa că lumea ne poate cu ceva ajuta, atunci când e vorba de cele divine. Însă, dacă modernitatea poate fi salvată teologic, deoarece ne-a pus în situaţia de a pricepe că, fără un temei ultim, totul este simulacru, postmodernitatea este o pură rătăcire, deoarece ne sugerează nu doar că şi temeiul ultim trebuie să fie tot un simulacru, ci şi că orice gând bazat pe ideea de transcendenţă este în sine fie fals, fie ilegal. Dacă modernitatea – prin deicidul şi prohibiţiile ei teologico-politice – deschide posibilitatea gândirii mai în adânc a problemei religioase, postmodernitatea interzice acest deschis al gândirii şi, prin noua situare a omului, tinde să îl facă imposibil. Astfel că, dacă principiul fondator al modernităţii este « Dumnezeu a murit », strigătul de mobilizare al postmodernităţii este « Dumnezeu a murit şi trebuie să fie ţinut în continuare mort »."[10]. Iar ca o lume a simulacrelor groteşti, lumea lui I.L.Caragiale rimează paradoxal mai bine cu posteritatea sa decât cu contemporaneitatea din care şi-a extras esenţa.

Dar personajele lui I.L.Caragiale sunt ceva mai puţin decât nişte "liber-pansişti"(OSP), pentru că ele nu sunt capabile să propună un alt sistem axiologic (în afara celui al nonvalorii – *sic!*) în locul celor fireşti omului prin Creaţie. Astfel, omul caragialian devine o perfecţiune, întrucât el se bazează pe negarea genetică a valorii, oricare ar fi ea. Celula sa constitutivă este vidul cameleonic. Acesta va fi sădit invariabil într-o carcasă umană "a-vitală"[11]: dotată cu o energie biologică explozivă, ea va face dovadă de un spirit şmecheresc steril, dar va fi total lipsită de capacitatea de a-şi asuma responsabilitatea gesturilor faţă de "imaginea anticipată a unei ordini eterne"[12]. Vidul spiritual va ajunge astfel să dobândească, prin mimarea unor valori, cele mai groteşti forme de manifestare ale spaimei faţă de inadecvarea existenţială. Pentru ca vieţuirea să fie posibilă, acest vid va fi aprioric ignorat şi transformat automat în idolatrie materialistă şi în hedonism visceral: "*Nous sommes pleins des choses qui nous jettent au dehors*, cum afirma Pascal."[13] Iar în faţa imposibilităţii coabitării dintre EU şi propria condiţie existenţială, nu rămâne decât fuga de sine prin intermediul distracţiei. "Dar distracţia ne face mai mult rău decât suferinţa, întrucât ne ascunde sub aparenţele bucuriei nenorocirea în care ne zbatem, cum a observat tot Pascal".[14] Tocmai de aceea veselia din lumea lui Caragiale are un aer trist de falsitate şi *kitsch* existenţial, provenit de dincolo de mârlănia şi parvenitismul personajelor.

Fiinţele-fantoşe astfel conturate vor dobândi o concreteţe paradoxală utilizând bazele unui *om musil*-ian, nu "fără însuşiri", ci FĂRĂ CALITĂŢI[15]. Simulante ale unor modele preluate empiric, aceste creaturi vor genera o antilume, aparţinând numai literaturii doar în mod aparent. În timp ce se exprimă estetic, *lumea de-a-ndoaselea* va ajunge să caracterizeze nemilos de veridic şi coerent incongruenţele lumii mereu contemporane cu fiecare generaţie postcaragialiană.

Convergenţa ficţiunii cu realitatea devine din ce în ce mai evidentă în contextul afirmării simultane în interiorul amândorura a unui simptom principal: "dezumanizarea". Şi aceasta nu se mai rezumă astăzi la ceea ce José Ortega y Gasset sesiza în anii 1930 a fi valabil doar pentru creaţia artistică: "dezgustul faţă de omenesc"[16], ci cuprinde sfere din ce în ce mai largi ale mentalului cotidian. Lumea noastră, în care *civilizaţia* înseamnă progres tehnologic lipsit de reflexia în transcendent, se pliază din ce în ce mai mult pe modelul înstrăinării prin cele "opt păcate capitale ale omenirii civilizate"[17]: "suprapopularea", "pustiirea spaţiului vital", "întrecerea cu sine însuşi", "moartea termică a simţurilor", "decăderea genetică", "sfărâmarea tradiţiei",

BDD-A2971 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:31 UTC)

"receptivitatea la îndoctrinare" şi achiziţionarea "armelor nucleare" necesare pentru *show*-ul apocalipsului laic.

Astfel operei caragialiene i se evidenţiază tot mai mult caracterul de profeţie tragică, întrucât cu excepţia obiectiv istorică a ultimei *cuceriri* din cele opt, ea este depozitara tuturor celorlalte blesteme civilizaţionale. Personajele, chiar dacă sunt reduse numeric, dau senzaţia că aparţin unei vaste lumi poluate moral, în care, foşgăind steril, se iluzionează că îşi trăiesc frenetic existenţa. În realitate, ele băltesc vegetativ într-un labirint al refulărilor, pe fundalul unei continue deprecieri a condiţiei umane (atât spiritual, cât şi genetic!). Iar pretextul cel mai la îndemână pentru aceste desfăşurări este desigur exacerbarea unui instinct erotico-posesiv stihial. Şi parcă atrase de un imens sorb al antimateriei, ele se vor manifesta drept "fiinţe fără « destin », mai exact fără destinaţie", tocmai din cauza "lipsei de conştiinţă şi de sens".[18]

Cât priveşte cel de-al… optulea element, universul caragialian se comportă asemeni Tabloului lui Mendeelev, identificând cadrul unui fenomen ce avea să fie descoperit ulterior. Şi, dacă pe vremea lui Nenea Iancu marele savant Becquerel abia descoperea accidental radiaţiile ionizate, totuşi opera lui I.L.Caragiale, prin compunerea vectorilor săi, conţine deja necesitatea încununării prin intermediul unui apocalips, fie el şi nuclear. Dar, până la prima deflagraţie nucleară, istoria omenirii a cunoscut însă deflagraţiile tiraniilor ideologice… Chiar dacă de naturi diferite, cele două fenomene se completează, constituind primele tranşe ale unei apocalipse în rate, prefigurate şi de opera caragialiană!

În sfera *sinteticului* caragialian, *comedìa* unor situaţii amuzante exprimă o *comédie* a tragismului existenţial.

Când este vorba de opera *analitică*, tragicul lui I.L.Caragiale este exprimat nemediat, adică, în sine şi prin sine, autorul având mereu grijă să-i ranforseze trăirea directă cu filonul unui absurd aproape comic.

Deci, în continuare, se va folosi termenul de comédie (cu accent ascuţit pe primul *e*), pentru a desemna stări preponderent tragice, pe când termenul de comedìe (cu accentul grav pe *i*) va desemna stări preponderent comice. Cei doi termeni vor tinde unul spre celălalt în interiorul unui sistem artistic a cărui dinamică se bazează pe o "direcţie privilegiată a inversării"[19]. Reversibilitatea nu este echilibrată la nivelul expresiei artistice, pentru că la I.L.Caragiale elementul tragic este preponderent: el stă atât la baza comedìei, cât şi la aceea a comédiei. Iar comicul nu este decât un efect *placebo* care să facă realitatea tragică a Caragialumii mai uşor de acceptat de către receptorul ei, ceea ce nu-i diminuează cu nimic importanţa artistică.

În spaţiul Caragialumii relaţia existenţială dintre comédia tragicului şi comedìa umorului este deci reversibilă : "tragedie, te face să râzi; comedie, să plângi (s.n.)./ De ce?/ Fiindcă rolurile au fost distribuite d-a-ndoasele…"[20] în mod intenţionat, de către autorul care astfel doreşte să exprime identitatea de destin penibil dintre personajele ficţiunii şi omoloagele lor reale.

În contextul reversibilităţilor neechilibrate dintre tragic şi comic, limitarea eului fiecăruia la un vid pavoazat ar fi trebuit să aducă omului caragialian ceva din puritatea increatului sau din măreţia statică a unui mare mutilat. Însă orice "musiu"(ONF) va da dovadă cu voioşie de o *tabula rasa* preinfantilă pe care se grefează o maturitate putredă a "viţilor"… de fond. O astfel de (in)umanitate nu poate decât să-şi refuleze în subconştient, prin fiecare component al său, spaima generată de nefericirea de a fi: "Ruptura dintre esenţă şi aparenţă se situează […] la un nivel […] preexistent conştiinţei lucide"[21]. Răsplata depăşirii acestei contradicţii constă în dobândirea relativ arbitrară a unei identităţi dispensate de obligaţiile aferente. Cetăţeanul Caragialumii se dotează instinctiv cu cea mai la îndemână *mască*, aleasă din galeria reţetelor

BDD-A2971 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:31 UTC)

declarate a fi de succes monden. Actul alegerii nu are nimic responsabil în el, nefiind decât o căşunare pe o convenţie ce părea *omului fără nici o calitate* ca fiindu-i cea mai potrivită. Aruncându-şi adevărata problemă existenţială în noaptea memoriei voit deficitare, omul Caragialumii rămâne să evolueze ca o caricatură a unui model care la rândul său s-a ghidat după un model deficitar… ş.a.m.d., ş.a.m.d., spre o diluţie valorică ameninţătoare. Fantoşă a celui ce ar fi trebuit să fie, dacă ar fi avut spirit şi credinţă, *omul fără calităţi/însuşiri* generează, prin comédia (in)umanităţii sale, o nesfârşită comedìe a inadecvărilor.

El nu este nici măcar un cumulard primar (de tipul lui Harpagon), ci doar o fiinţă dotată cu un simulacru de personalitate. Deşi dezvoltă rafinate demersuri preconştiente, pentru a-şi evita crudul adevăr, unele personaje au momente când, luate de valul verbiozităţii, emit sentinţe autodemascatoare. De exemplu, la a doua înfăţişare "cocoana" Tarsiţa Popeasca se prezintă cu formula absolut schiziodă:

"Eu sunt *şi* cu mine, ţaţo! Bonjur!" (s.n. / M - Art. 214),

încât avocatul crede că "mamiţa" s-ar referi la faptul că e însoţită de al ei "mangafache" pe care vrea să-l divorţeze, pe când ea exprimă inconştient principiul dedublării ce animă în fapt pe fiecare cetăţean al Caragialumii.

În virtutea coabitării dintre vid şi mască, se încearcă socialmente ocuparea unor demnităţi reale/închipuite care, prin titulatura lor pompoasă, pot transfera asupra ocupantului lor un anumit prestigiu. Şi nu întâmplător Trahanache este membru a diferite "comitete şi comiţii"(OSP), Caţavencu este fondator al "soţietăţii enciclopedice-cooperative cu numele de « Aurora Enciclopedică Română» " al cărei scop demagogic este ca "România să fie bine şi tot românul să prospere", Cetăţeanul turmentat este "nembru" al acesteia, Catindatul are o funcţie de "amploaiat" neretribuită, dar după care "ce-i drept" nici "nu i se face reţinere"(!), şi la care nu vrea să renunţe în ruptul capului (DC) etc… Totuşi, pentru a fi complete, aceste "demnităţi" trebuie să implice şi o sinecură în plan economic. Din acest punct de vedere cele mai suculente *situaţii* vizate - dincolo de cele de "amploaiaţi", de "comersanţi", de rentieri/pensionari mic-burghezi sau de "avucaţi" - sunt acelea politice, sau de influenţă politico-economică. La o astfel de situaţie de graţie unanim invidiabilă se ajunge prin constituirea de triunghiuri conjugale de genul: Trahanache – Zoe – Tipătescu (OSP), ori Jupân Dumitrache – Veta – Chiriac (ONF)…

Şi chiar dacă "ambiţul" personajelor nu are decât o minimă îndreptăţire, în afară de iluzia "moftului", nimeni nu are capacitatea să-şi dea seama că propria ascensiune are efecte nefaste. Şi chiar de ar avea o astfel de revelaţie, sub presiunea celorlalte exemple negative, în cel mai bun caz acea conştiinţă şi-ar spune propoziţia de "bun-simţ": *De ce el, şi nu eu ?*, acţionând apoi cu şi mai mulă combativitate arivistă.

Indiferent de statutul existenţial şi de gradul de împlinire al "ambiţului", toate aceste entităţi probează un acelaşi mecanism psihologic: fiecare îşi refuză cu obstinaţie anamneza propriei boli de fiinţare, numită *viaţă precară*. Iar reflexul lor este absolut explicabil şi chiar de înţeles. Oricare dintre ele ar ajunge la *adevărul marelui gol interior,* ar fi obligat să pună de acord fondul şi forma, adică să se sinucidă, pentru că varianta de revoluţionare spirituală a eului iese din calcul. Replica lui Dandanache: "S-ar putea să fac asa prostie ?"(OSP) ar putea fi spusă de orice personaj al Caragialumii, pentru că fiecare ştie că, dacă ar încerca să fie *altfel*, imediat împotriva lui s-ar coaliza instinctiv şi distructiv mecanismele imunitare ale unei societăţi perverse. Cum ea marginalizează până şi pe un ciudat care are curajul să fie autentic, precum pe "Cănuţă om sucit", este evident că nici o tentativă de *evadare* nu va fi tolerată.

Ca un accident, suicidul apare totuşi în nuvela *Inspecţiune*, unde comiterea unui astfel de păcat capital nu este urmarea unui proces de conştiinţă, ci un funest *qui-pro-quo*. Amorsarea şi dezvoltarea sa malignă are aici la bază un enunţ gnomic ieşit de sub scufia lui Leonida, pe axa degenerescentă: "idee" – "fandaxie" – "ipohondrie"(CLFR).

BDD-A2971 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:31 UTC)

Pe un astfel de fundal psihologic al cărui rezultantă este anihilarea… propriei psihologii (!), se grefează luxuriança barocă a unei realităţi secunde, descrise cu ajutorul unui naturalism cinic sau fantasmagoric. Pentru că psihologiile Caragialumii[22] probează invariabil o fractură existenţială, nu va surprinde faptul că ele se vor suprapune întotdeauna tragic, dar cu efecte comice, peste o fractură a transcendenţei.

În fapt Caragialumea, ca sistem operaţional şi polimorf, nu implică decât formal complicitatea tragicului (comédia) cu comicul (comedìa). Surprinzând procesul de înstrăinare a *obiectului* de *subiect*, Caragialumea depăşeşte în cele din urmă termenii anteriori, ea nefiind nici tragică, nici comică, ci crispant de reală. Trăirea *catharsis*-ului pe baza unei reprezentări artistice, având acelaşi grad de perfidie ca şi realitatea, va conduce fatalmente la confuzionarea fabulatoriului cu realul. Din această stare de graţie decurge statutul lui I.L.Caragiale, care se arată a fi dintodeauna şi pentru totdeauna "de profesie contemporan"[23] cu acei care îi activează opera, în cunoştiinţă de cauză, sau nu.

De dincolo de aroma centenară a acelui "l'air du temps" specific secolului al XIX-lea, pândeşte în opera caragialiană un mecanism oricând angrenabil la procesele contemporaneităţii. Există desigur şi unele contradicţii generate de: schimbarea modei vestimentare, a tehnologiilor şi a relaţiilor formale din viaţa socială. Comparând însă *diferenţele* dintre model şi faptul divers cotidian, cu *coincidenţele* de pe aceeaşi axă, rezultă că opera lui I.L.Caragiale este genetic dotată cu un mecanism oricând angrenabil la procesele posterităţii. Această compatibilitate izvorăşte din identitatea de sistem între Caragialume şi orice realitate bazată, de asemenea, pe *selecţia negativă a valorilor*.

NOTE

1. V. Fanache*, Caragiale*, Editura "Dacia", Cluj-Napoca, 1984, subcapitolul *Nebuniile "ambiţului" erotic*, pag. 118-131.
2. Mircea Iorgulescu, *Eseu despre lumea lui Caragiale*, Editura "Cartea Românească", Bucureşti, 1988; reeditată identic (plus o *Prefaţă* a autorului) sub titlul original al manuscrisului: *Marea trăncăneală,* Editura "Fundaţiei Culturale Române", Bucureşti, 1994; referirile noastre se vor face la prima ediţie; aici pag. 56-66 şi 93-104.
3. "simt enorm şi văz monstruos", vezi I.L.Caragiale, *M - Grand Hôtel "Victoria Română".*
4. Pr. Prof. Dr. Dumitru Gh. Popescu, *Teologie şi cultură*, Editura "Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Române", Bucureşti, 1993, pag. 52.
5. Concept realizat prin antiteză la cel de "Omul-om deplin realizat"; vezi în acest sens: Pr. dr. Vasile Citirigă, *Hristos – Centrul Lumii* (*Predici dogmatice la duminicile anului bisericesc*), Editura "Ex Ponto", Constanţa, 2001, pag. 46.
6. Pr. Prof. Dr. Dumitru Gh. Popescu, *Hristos, Biserică şi Societate*, "Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Române", Bucureşti, 1998, pag. 94.
7. Constantin C. Pavel, *Tragedia omului în cultura modernă*, Editura "Anastasia", Bucureşti, 1997, pag. 60.
8. Aici şi pe mai departe citatele din Caragiale vor fi însoţite de prescurtarea titlurilor puse în paranteze. Se vor folosi cernătoarele sigle. (ONF) pentru *O noapte furtunoasă,* (CFLR) pentru *Conul Leonida faţă cu reacţiunea,* (OSP) pentru *O scrisoare pierdută,* (DC) pentru *D'ale carnavalului* şi (M) pentru *Momente* (desigur, aici se va adăuga şi titlul întreg al respectivului *moment*).
9. ibid. pct. 5.

BDD-A2971 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:31 UTC)

10. H.-R. Patapievici, *Omul recent*, Editura "Humanitas", ed. a II-a revăzută, Bucureşti, 2002, [135], pag.439.
11. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, pct. 7, pag. 34.
12. N.Crainic, *Nostalgia paradisului*, Editura "Cugetarea", Bucureşti, 1940, pag. 110, *apud* Constantin C. Pavel, *op. cit.*, pag. 54.
13. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, pag. 60.
14. ibid.
15. Apropierea dintre omul *fără însuşiri* al lui Robert Musil şi omul caragialian a fost făcută iniţial de Ştefan Cazimir (vezi *I.L.Caragiale faţă cu kitschul*, Editura "Cartea Românească", Bucureşti, 1988, pag. 71, dar fără o argumentare critică dezvoltată).
16. José Ortega y Gasset, *Dezumanizarea artei*, Editura "Humanitas", Bucureşti, 2000, pag. 47.
17. Konrad Lorenz, *Cele opt păcate capitale ale lumii civilizate*, Editura "Humanitas", Bucureşti, 2001.
18. Alexandru Paleologu, vezi capitolul *De la Caragiale la Eugen Ionescu şi invers*, în vol. *Spiritul şi litera*, Editura "Eminescu", Bucureşti, 1970, pag. 56.
19. ibid.
20. I.L.Caragiale, *Opere*, vol.IV, ESPLA, pag. 426.
21. Maria Vodă-Căpuşan, *op. cit.*, pag. 195.
22. „Caragialumea" – concept critic al autorului, ce vizează descrierea dinamică a cronotopului caragialian; vezi: Cristian Stamatoiu - „Caragialumea" – matrice şi prefigurare, Editura Universităţii de Artă teatrală, Târgu-Mureş, 2003, pag. 32-96.
23. Liviu Papadima, *Caragiale, fireşte*, Editura "Fundaţiei Culturale Române", Bucureşti, 1999, pag. 175.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

CARAGIALE, I. L.: *Opere*. ESPLA, Bucureşti.
CAZIMIR, ŞTEFAN (1988): *I. L. Caragiale faţă cu kitschul*. Editura Cartea Românească, Bucureşti.
ELVIN, B. (1967): *Modernitatea clasicului Caragiale*. EPL, Bucureşti.
FANACHE, V. (1984): C*aragiale*. Editura Dacia, Cluj-Napoca.
IORGULESCU, MIRCEA (1994 {1988}): *Eseu despre lumea lui Caragiale*. Editura Cartea Românească, Bucureşti, reeditată (plus o *Prefaţă*) sub titlul original al manuscrisului: *Marea trăncăneală*. Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti.
SILVESTRU, VALENTIN (1970): *Elemente de caragialeologie*. Editura Eminescu, Bucureşti.
STAMATOIU, CRISTIAN (2003): „Caragialumea" – matrice şi prefigurare. Editura Universităţii de Artă teatrală, Târgu-Mureş.
VARTIC, ION (1988): *I. L. Caragiale şi schiţele sale exemplare*. Studiu introductiv la: I.L. Caragiale – temă şi variaţiuni. Editura Dacia, Cluj-Napoca.
VODĂ-CĂPUŞAN, MARIA (1980): *Dramatis personae*. Editura Dacia, Cluj-Napoca.
VODĂ-CĂPUŞAN, MARIA (1982): *Despre Caragiale*. Editura Dacia, Cluj-Napoca.
VODĂ-CĂPUŞAN, MARIA (2002): *Caragiale?* Editura Dacia, Cluj-Napoca.

BDD-A2971 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:31 UTC)